

Lausunto lakiesitykseen VN/2037/2021

Etelä-Karjalan pelastuslaitos
Turvallisuusuunnittelija Vilma Kosonen
puh. 040 1598982
vilma.k.kosonen@ekpelastuslaitos.fi

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä on kokonaisuudessaan selkeä. Lakiehdotuksessa kehitetään tietojen välittämistä erityisesti sosiaalihuollon ja terveydenhuollon sisällä. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan lainsäädäntöön kohdistuu paljon jatkokehittämistarpeita, joista yksi on tiedonvaihdon kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisten viranomaisten kanssa. Lakiesityksessä ei mainittu erikseen pelastusviranomaisen asemaa tai tiedonsaantioikeutta.

Tässä lausunnossa otetaan kantaa yleisesti asiakastietojen käsittelyyn ja hyvinvointialueuudistuksen huomioimiseen sekä erityisesti pykäliin 56 § - 63 §. Kommenttien on tarkoitus varmistaa se, että jatkossa pelastustoimen lakisääteisten tehtävien toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja vaativissa tilanteissa on entistä sujuvampaa.

Lakiesityksen 3 luvun 13 § koskee sosiaali- ja terveydenhuollon **asiakastietojen rekisterinpitoa**, ja sitä, miten se esimerkiksi hyvinvointialueella delegoitaisiin. Jatkossa yhteisrekisterinpitäjänä sotien kanssa voisi toimia myös pelastustoimi. Hyvinvointialueuudistuksen sotien ja pelastustoimen toimintaympäristöt yhdistyvät ja muodostavat entistä laajemman kokonaisuuden. Toimialojen välillä jaettu asiakastieto on tärkeää jaetun asiakasymmärryksen muodostamiseksi sekä asiakkaan kannalta laadukkaiden ja sujuvien palveluiden turvaamiseksi. Rekisteritietojen yhteinen hallinnointi liittyy keskeisesti myös asiakastietojen tutkimuskäyttöön. **Tutkimuskäytöstä** sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille viranomaisille ei ole mainintaa lakiehdotuksessa, mutta asia tulee toivottavasti ajankohtaiseksi lähitulevaisuudessa. Tutkimuskäytöstä kuitenkin mainitaan, että:

”Asiakastietojen käsittelyä koskeva sääntely laajennettaisiin koskemaan myös niitä tilanteita, joissa asiakastietoja käsitellään muussa kuin alkuperäisessä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuottamisen käyttötarkoituksessa. Tällaisia käyttötarkoituksia ovat esimerkiksi lain sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (552/2019) tarkoittamat käyttötarkoitukset, kuten tietojohtaminen, tilastointi, tutkimus ja kehittäminen sekä kliininen lääketutkimus ja lääketieteellinen tutkimus.”

Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja saadaan hyödyntää pelastustoimessa tutkimuskäytössä erillisten tutkimuslupien kautta. Pelastusviranomaisille onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja ennakoimiseksi tiedot asiakkaan toimintakyvystä ja kotona selviämisestä ovat tärkeitä. Asiakkaiden toimintakyvyllä on merkittävä vaikutus riskien ennakointiin ja hallintaan ja siten turvallisuuden hallintaan asuinympäristössä. Väestön ikääntyessä ja asuessa kotona entistä pidempään on pelastustoimessa kyettävä kytkemään toimintakykyä kuvaavaa tietoaineistoa suunnittelu- ja mitoituserusteiksi pelastustoimeen. Asiakastietojen hyödyntäminen jo pelkästään anonyymilla tasolla on hyödyllistä pelastustoimessa tutkimus- ja kehittämistoiminnassa, ja tätä olisi tärkeää edistää myös lainsäädännön tasolla.

Monialaisesta yhteistyöstä sotien ja muiden toimialojen välillä ehdotetaan tässä vaiheessa seuraavaa:

”Yhteistyöhön osallistuvat henkilöt voisivat momentin perusteella kirjata ja tallentaa salassapitosäännösten estämättä työryhmissä saamiaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja oman organisaationsa asiakirjoihin siinä määrin kuin ne ovat välttämättömiä yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi kunkin yhteistyöhön osallistuvan henkilön oman tehtävän kannalta tai hänen edustamansa organisaation toiminnan kannalta. Vastaavasti monialaiseen asiakasyhteistyöhön osallistuvat henkilöt voisivat salassapitosäännösten estämättä tallentaa asiakkaan asian hoitamisen kannalta välttämättömän

yhteistyötä koskevan yhteisen asiakassuunnitelman sen organisaation rekisteriin, jonka edustajana he ovat osallistuneet yhteistyöhön.

Pykälän 2 momentissa olisi selkeyden vuoksi informatiivinen maininta, jonka mukaan sen 1 momentissa tarkoitettuja tietoja koskeviin salassapitovelvoitteisiin ja oikeuteen poiketa niistä noudatettaisiin esitettävän lain 4-6 §:ää riippumatta siitä, minkä organisaation asiakirjoihin tiedot olisi talletettu.” (47§)

Monialaista yhteistyötä tehdään tälläkin hetkellä sote-toimijoiden ja pelastustoimen välillä. Yhteistä toimintaa on Etelä-Karjalan alueella muun muassa paloriskikohteiden tarkastuskäynneillä, nuorten tulipysäkki-toiminnassa ja moniammatillisissa yksiköissä. Jatkossa asiakastietoja on mahdollista tallentaa toimialojen omiin rekistereihin yhteistyöasiakkaiden osalta, ja tätä optiota tulisi enenevässä määrin hyödyntää tulevaisuudessa. Miten asiakkaan informointi monialaisen yhteistyön kirjaamisen osalta toteutuu? Onko sitä tarpeen selvittää tai viitata johonkin aiempaan kohtaan?

Siirryn seuraavaksi pykäliin 55 § - 63 §, joihin lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa: **Onko asiakastietojen luovuttamista muille palvelunantajille ja viranomaisille koskeva sääntelyehdotus (56 § - 63 §) kokonaisuutena selkeä, ymmärrettävä ja johdonmukainen?**

Asiakastietojen luovuttamisesta suostumuksen perusteella säädetään pykälässä 57: ”2 momentin mukaan asiakastietoja saisi luovuttaa myös muille viranomaisille ja yhteisöille taikka ulkomaiselle viranomaiselle tai terveydenhuollon palveluntuottajalle asiakkaan antaman suostumuksen perusteella.”

Suostumusperusteisuuden tukeutuessa on muistettava eritellä erikseen pelastusviranomaisen tiedonsaantioikeus ja perustelut sille. Asiakastietoa välitettäisiin pelastuslaitoksille tilanteissa, joissa tehdään monialaista yhteistyötä tai laki velvoittaa sitä. Asiakkaalle tulee olla selkeää, mihin käyttötarkoitukseen hän suostumuksensa antaa.

59 § koskee asiakastietojen luovuttamista sosiaalihuollon asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi. Kohdan 3 momenttia kuvaavat kattavasti erityistilanteita, joissa salassapitovelvollisuudet eivät päde. Momentti 3 voi koskea myös pelastusviranomaista, mikäli dementiaa tai muuta toimintakykyä alentavaa sairautta poteva vanhus joutuu akuuttiin vaaraan tulipalon, muun onnettomuuden tai asumisolosuhteiden johdosta. Myös esimerkiksi tieto huonokuntoisen vanhuksen kotiutumisesta sairaalasta asuntoon, joka on paloriski-kohde tai muutoin ihmiselle vaarallinen, koskee pelastusviranomaista. Myöhemmin samassa pykälässä mainitaan tietojen luovuttamisen tarve esimerkiksi isännöitsijälle, mikäli sosiaalihuollolla on tarve päästä johonkin kiinteistöön sisälle. Tämä esimerkki on hyvä perustelu myös sille, että jokin kuvaava esimerkki pelastusviranomaisen tarpeesta tietojen hyödyntämiselle voisi olla laissa tarpeen.

Asiakasta koskevan tiedon ilmoittaminen poliisille on määritelty erikseen 62§:ssä. Pykälässä viitataan potilas- ja asiakaslakeihin, joiden pohjalta asiakastiedon välittäminen poliisille on uhka-arvion tekemiseksi välttämätöntä. Olisi syytä myös pohtia, millaisissa lakisääteisissä tilanteissa sote-henkilöstöllä on velvollisuus ilmoittaa pelastusviranomaiselle asiakkaan tietoja. Selkein esimerkki on Pelastuslain (379/2011) 42§, jonka mukaan viranomaisten tulee toimia seuraavasti: ”Jos viranomaiset virkatoimiensa yhteydessä havaitsevat tai muutoin saavat tietää rakennuksessa, asunnossa tai muussa kohteessa ilmeisen palonvaaran tai muun onnettomuusriskin, heidän tulee mahdollisten salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta alueen pelastusviranomaiselle.”

Paloriskikohteiden ilmoituskäytännöt ja -määrät vaihtelevat kansallisesti, ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset eivät ole velvollisuudestaan aina tietoisia. Tällä pykälällä olisi mahdollista painottaa sote-henkilöstön lakisääteisistä ilmoitusvastuuta paloriskikohteista pelastusviranomaiselle. Erikoistutkija Tarja Ojalan puheenvuoro Asumisturvallisuusverkoston webinaarissa 22.11.2021 osoitti, että ilmoitusmäärät vaihtelevat paljon maakunnittain; ilmoituksia tulee pelastuslaitoksille vuosittain kymmenistä kappaleista reilusti yli tuhanteen kappaleeseen. Etelä-Karjalan alueella kaikista paloriski-ilmoituksista lähes 80% tulee

sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä siitäkin huolimatta, että tietoisuutta asiasta voitaisiin edelleen parantaa. Tämä kuitenkin osoittaa kohderyhmän merkityksellisyyden aiheen kannalta.

Lisäksi huomioitavaa on, että lakiehdotuksessa ei missään vaiheessa erotella, keitä viranomaisilla/muilla viranomaisilla tarkoitetaan. Hyvinvointialueuudistuksen hengessä pelastusviranomaisen rooli voitaisiin mainita selkeämmin esimerkiksi monialaista yhteistyötä koskevassa kohdassa. Tulevaisuudessa asiakaslähtöiset palveluprosessit vaativat sujuvaa tiedonvaihtoa soten ja pelastustoimen välillä. Tässä vaiheessa lakiehdotus ei tietoisesti ota kantaa tiedonvaihtoon ulkopuolisten viranomaisten kanssa, mutta laki kuitenkin ohjaa jatkossa lainsäädännön kehittämistä. Hyvinvointialueelle siirryttäessä toimialojen yhteistyö tulee entisestään lisääntymään. Pelastusviranomaisella on käytännön työssä monia liittymäpintoja sosiaali- ja terveyspalveluihin ja tätä kautta myös tarve näkyä tässä lakiesityksessä.